

Д.О. Міньков, Рівненський державний обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГУРТКІВ (ГРУП) У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Д.О. Міньков

Організаційні засади формування гуртків (груп) у позашкільних навчальних закладах

У статті розглянуто роль позашкільних навчальних закладів у вирішенні питань з проблеми соціалізації особистості, передумови успішності занять у гуртках, критерії відбору учнів для творчої роботи в гуртках, спеціальні методи і прийоми стимулювання в учнів позитивного ставлення до занять у гуртку (групі).

Ключові слова: гурток (група), позашкільний навчальний заклад, соціалізація особистості, творчі здібності.

Д.А. Миньков

Организационные основы формирования кружков (групп) во внешкольных учебных заведениях

В статье рассмотрена роль внешкольных учебных заведений в решении вопросов по проблеме социализации личности, предпосылки успешности занятий в кружках, критерии отбора учеников для творческой работы в кружках, специальные методы и приемы стимулирования у учеников положительного отношения к занятиям у кружке (группе).

Ключевые слова: кружок (группа), внешкольное учебное заведение, социализация личности, творческие способности.

Активна розбудова Української держави, здійснення нової соціально-економічної політики, відродження та подальший розвиток духовно-моральної культури зумовлюють потребу розв'язання одного зі стратегічних завдань реформування освіти – створення умов для формування активної, самостійної, творчої особистості школяра, реалізації та самореалізації кожною людиною своїх сутнісних сил у різних видах діяльності. Про це наголошується в Законі України „Про освіту” [1], Державній національній програмі „Освіта” („Україна

XXI століття”) [2], Національній доктрині розвитку освіти [3], Концепції національного виховання [4].

Одним з пріоритетних завдань педагогічної науки сьогодення є пошук оптимальних шляхів творчого розвитку дітей у процесі освіти. Сьогодні освіченість людини визначається не стільки спеціальними (предметними) знаннями, скільки її різнобічним розвитком як особистості, яка орієнтується в традиціях вітчизняної і світової культури, у сучасній системі цінностей, здатної до активної соціальної адаптації в суспільстві й самостійному життєвому виборі, до самоосвіти й самовдосконалення.

Завдання всебічного розвитку особистості, вирішення проблем її соціалізації не може бути виконано зусиллями однієї тільки шкільної системи, у її реалізації бере участь позашкільна освіта, призначення якої задовольняти мінливі індивідуальні соціокультурні та освітні потреби дитини.

Державну політику у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні заходи визначає Закон України „Про позашкільну освіту” [5].

Зайнятість учнів у позаурочний час сприяє укріпленню самодисципліни, розвитку самоорганізованості й самоконтролю школярів, появі навичок змістовного проведення вільного часу, дає змогу формувати в дітей практичні навички здорового способу життя, уміння протидіяти негативному впливу довкілля. Позашкільна освіта допомагає стримувати зростання злочинності, волоцюства, підсилити увагу до соціально незахищених дітей.

Таким чином, ми дійшли висновку, що розвиток особистості в процесі позашкільної освіти є не тільки педагогічною, а й широкою соціальною проблемою, практичне вирішення якої дозволить знизити вплив негативних чинників виховання, надасть учням можливість реалізувати себе, досягти успіху в обраній сфері діяльності, що позитивно впливатиме на самооцінку особистості, підвищить статус дитини в колі однолітків і дорослих.

Проблема розвитку особистості досліджувалась як у вітчизняній, так і у світовій психології (Б. Ананьєв, Г. Андреева, Р. Арнгейм, Г. Бал, І. Бентлі,

Д. Богоявленська, О. Брушлинський, Л. Виготський, Б. Гіделін, Дж. Гілфорд, Ж. Годфруа, А. Дрейяр, В. Дружинін, Р. Жоллмен, Г. Костюк, О. Костюк, С. Максименко, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Роменець та ін.).

У працях Є. Бондаревської, О. Бруднова, Б. Вульфова, О. Газмана, М. Коваль, Г. Пустовіта, О. Щетинської проведений аналіз різних аспектів позашкільної освіти дітей. Теоретичні й методичні основи діяльності позашкільних навчальних закладів вивчали В. Бєлова, Г. Попова, Т. Сущенко, О. Шохова.

Проблеми теорії розвитку технічної творчості учнів досліджували Г. Альтшулер, Г. Буш, М. Галагузов, В. Горський, В. Климов, Т. Кудрявцев, В. Симоненко, Ю. Столяров та ін.

Деякі аспекти соціалізації особистості в позашкільних навчальних закладах відображені в працях С. Букреєвої, В. Вербицького, О. Глух, Л. Ковбасенко, О. Литовченко, В. Мачуського, Л. Островської, В. Пострільного, А. Сиротенка, Т. Сущенко, Н. Тернової та ін.

На сьогодні питання соціалізації особистості є досить актуальним, і саме позашкільні навчальні заклади відіграють важливу роль у вирішенні цієї проблеми.

Сучасна система позашкільної освіти дітей надає можливість займатись художньою й технічною творчістю, туристсько-краєзнавчою діяльністю, спортом і дослідницькою роботою відповідно до своїх бажань, інтересів і потенційних можливостей. Ураховуючи суспільний попит і сучасні вимоги до знань і вмінь молоді, позашкільні навчальні заклади надають і нові освітні послуги (гуртки вивчення комп'ютерної грамотності, основ бізнесу тощо) і застосовують у своїй діяльності такі форми роботи, які найбільше сприяють соціалізації дітей та молоді (соціально-психологічні тренінги, семінари, заняття з соціально значущою тематикою, конференції, екскурсії тощо).

Згідно із Законом України „Про позашкільну освіту”, позашкільний навчальний заклад надає знання, формує вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний,

духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців, учнів і слухачів [5, с. 1].

До організаційних форм позашкільної роботи належать групові заняття в гуртках (групах) та інших об'єднаннях за інтересами.

Аналізом розвитку груп, їх ролі в історії суспільства, дослідженням соціально-психологічного аналізу груп, групових норм, класифікацією груп займались Г. Андреева, М. Бобнєва, Л. Буєва, М. Обозов, Б. Поршнєв, Г. Пустовіт, Ю. Столяров, Ю. Шерковін.

Так, Г. Пустовіт визначає поняття „гурток” як основну традиційну форму реалізації змісту навчально-виховної роботи з дітьми та молоддю в позашкільних навчальних закладах різного спрямування [6, с. 10].

У свою чергу Г. Андреева наголошує, що гуртки – це так звані малі групи, члени яких об'єднані спільною соціальною діяльністю й знаходяться в безпосередньому особистісному спілкуванні, що є основою для виникнення емоційних відносин, групових норм і групових процесів [7, с. 137].

Відтак, ми можемо зробити висновок, що мала група (гурток) – це група, що реально існує в певній системі суспільних відносин, виступає як суб'єкт конкретного виду соціальної діяльності, як частина суспільної структури, яка спроможна реалізувати зміст навчально-виховної роботи з дітьми та молоддю в позашкільних навчальних закладах різного спрямування.

Перед педагогом під час організації гуртка (групи) постає питання про те, як група організується, кого приймати в гурток, які критерії відбору учнів для творчої роботи в цьому колективі. До елементарних параметрів будь-якої групи (гуртка) належать: композиція групи (чи її склад), структура групи, групові процеси, групові норми і цінності.

Так, Г. Андреева відмічає, що склад групи може бути різним відповідно до вікових, професійних чи соціальних характеристик членів групи та типу діяльності групи, а структура групи залежить від функцій кожного з членів

групи в спільній діяльності. Усі групові норми є соціальними нормами, тобто являють собою моделі, еталони поведінки з точки зору суспільства в цілому й соціальних груп та їх членів; це певні правила, що вироблені групою [7, с. 137–147].

У свою чергу, А. Горальський відзначає, що в процесі добору складу групи слід прагнути водночас до її одно- та різнорідності. Відносно однорідною група повинна бути з точки зору таких рис, як вік, суспільне становище, уміння співпрацювати, інтелектуальний рівень, готовність до творчої діяльності тощо, але за такими ознаками, як стать, освіта, інтереси, обсяг практичного досвіду, група повинна бути різнорідною [8, с. 28].

У цьому контексті відповідно до Закону України „Про позашкільну освіту”, середня наповнюваність груп та інших організаційних форм у позашкільних навчальних закладах становить, як правило, 10–15 вихованців, учнів і слухачів. Наповнюваність груп устанавлюється директором позашкільного навчального закладу залежно від профілю та можливостей організації навчально-виховного процесу. Чисельний склад груп, у яких передбачається індивідуальне навчання, становить не більше 5 вихованців, учнів і слухачів [5, с. 14].

У свою чергу, Ю. Столяров визначив критерії, відповідно до яких потрібно приймати дітей у гуртки. Він відзначає, що гурткові заняття вимагають від дитини міцних знань, уваги, терпіння, дисципліни, але бувають випадки, коли учні, які не встигають у навчанні, або „важкі” учні, досягають у цій роботі більших успіхів, ніж дисципліновані відмінники. Тому недостатньо висока успішність або недисциплінованість дитини в школі не може бути причиною відмови в прийомі учнів у гурток. Ю. Столяров вважає, що вік учнів певною мірою може бути критерієм для прийому в той чи інший гурток. Але при цьому необхідно враховувати індивідуальні особливості дітей. Дуже важливо, щоб усі учні в групі були приблизно однакового віку. Не рекомендується, наприклад, приймати в одну групу школярів VI–IX класів. Старші будуть скоріше за молодших засвоювати матеріал, а молодші будуть

поспішати й не зможуть досить глибоко зрозуміти пояснення керівника – відвідувати гурток буде нецікаво. З цього Ю. Столяров робить висновок, що комплектувати групу потрібно з дітей з віковою різницею не більше одного-двох років. Далі він стверджує, що ще одним критерієм прийому в гурток може бути інтерес учня до тої проблеми, яка буде представлена в змісті й тематиці роботи колективу, що створюється, і попереджує, що не завжди гурток відвідують діти зі стійким інтересом до тієї чи іншої галузі (деякі записуються до гуртка тільки для того, щоб бути разом з товаришами по класу, будинку; іншим здається, що тут цікавіше, ніж в інших гуртках; а дехто йде в гурток з єдиною метою – зробити що-небудь для себе). Ю. Столяров вважає, що таких дітей зацікавити і втримати в гуртку буде нелегко, тому керівник гуртка повинен це враховувати й намагатись так побудувати заняття, щоб зацікавити всіх дітей. Продовжуючи, Ю. Столяров відмічає, що комплектуванням гуртка керівник має займатись сам, не доручати цю справу нікому. Набір учнів у гуртки (групи) він проводить, як правило, на початку навчального року. Деякі керівники розпочинають цю роботу раніше, наприкінці навчального року, якщо потрібно організувати роботу гуртка другого або третього року навчання. Особливої уваги потребує набір у гурток першого року занять. Комплектування цього гуртка доцільно проводити в другій половині вересня, коли в основній школі вже вирішено більшість організаційних питань. Інформацію про набір у гурток потрібно своєчасно довести до уваги учнів (афіши, листівки, безпосередній контакт з учнями) [9, с. 191–193].

А. Горальський у методичному посібнику „Правила тренінгу творчості” наводить правила організації занять: „Гурток переважно має лідера (найкраще, якщо він має певний практичний досвід колективної творчої роботи), якщо цю умову виконати неможливо – тоді особу, яка вирізняється особливою власною мотивацією до творчої діяльності, уміє співпрацювати з іншими та коректно і разом з тим результативно керувати. Доцільно розпочати роботу гуртка вступними заняттями, на яких ознайомити учасників з основними цілями, які група прагнучиме досягти; обговорити кількість і тривалість занять;

ознайомити учасників із основними директивами; указати бажані орієнтації та очікувану мотивацію; окреслити загальну програму занять, підкреслити їх практичний, навчальний характер” [8, с. 28–29] .

У контексті останнього А. Горальський повідомляє, що найважливішою передумовою успішності занять є забезпечення атмосфери співпраці, безпеки та доброзичливості. Бажано нікого ні до чого не примушувати, нічого не нав'язувати. Достатньо, щоб у групі знайшлась хоч одна особа, що або занадто скептична, або неврівноважена, або схильна ремствувати – і ефект групи буде втрачено. Важливою є також мотивація до діяльності, потрібна внутрішня настанова наполегливо й систематично працювати. Важливим є також зацікавлення групи, щоб запропоновані теми занять притягували, захоплювали учасників гуртка [8, с. 29].

Ми вважаємо що в процесі групових занять проводиться розвиток творчих здібностей, оскільки група має своєрідну динаміку, творить складну мережу мотивацій та завдань, які сприяють індивідуальному зусиллю. Істотною є також сукупна мудрість колективу: те, що окремій особі часто залишається недоступним, не становить великих труднощів для групи, даючи змогу всім пережити задоволення від почуття виконаного завдання.

Поряд з традиційними формами організації навчального процесу в системі освіти розвиваються нетрадиційні, які на практиці довели свою життєздатність та актуальність.

Для стимулювання в учнів позитивного ставлення до занять у гуртку (групі) використовують спеціальні методи і прийоми, у тому числі ігрові технології та тренінги. Для підлітків гра є своєрідним простором для побудови взаємин з оточенням. Ігри надають можливість навчитись контролювати та регулювати свій внутрішній світ. Тренінги сприяють вирішенню проблем спілкування між однолітками, розвитку в учнів винахідливості та почуття впевненості в собі, умінню вирішувати проблеми з урахуванням конкретних умов. За допомогою тренінгів у підлітків розвиваються такі якості, як уміння чітко формулювати й висловлювати свою позицію, дискутувати, оцінювати

інформацію. Методичні прийоми, що використовуються при проведенні ігрових методик та тренінгів, сприяють підвищенню рівню соціалізації учнів.

Будь-яке спілкування розпочинається з представлення один одному. Існує безліч традиційних форм знайомства (представити себе, розповісти про себе й своє заняття, назвати ім'я і свою позитивну рису вдачі і т.д.). Під час знайомства з великою кількістю осіб не просто запам'ятати ім'я кожного. Вирішити цю проблему в дитячому колективі допоможуть спеціальні ігри. Ігрова взаємодія є однією з найважливіших форм спілкування й виконує не тільки комунікативну, а й емоційно-психологічну функцію. В ігровому процесі можна багато чого дізнатися про учасників гри. По-перше, яке ім'я для учасника найбільш прийнятне (Таня, Тетяна, Танюша). По-друге, у грі проявляються особливості характеру учасників: соромливість, демонстративність та ін. По-третє, визначаються симпатії й антипатії.

Так, А. Горальський у цьому контексті радить уникати традиційної форми представлення себе, мотивуючи це тим, що людина, яка буде розповідати про себе, буде наголошувати на рисах поверхневих і банальних, котрі насправді дуже слабко інформують про її справжнє єство. Він пропонує декілька ігрових методик. Наприклад, можна залучити до процедури знайомства всю групу, домовившись попередньо, що кожен буде розповідати про себе, лише відповідаючи на запитання (при цьому можна встановити ліміти часу чи кількості запитань). Ця ігрова методика називається „Питаємо”. У грі „Описуємо інших” А. Горальський пропонує поділити учасників на пари і просити кожного з них відрекомендувати свого товариша. При цьому особа, яку в цей момент характеризують, має право й навіть зобов'язана внести стільки уточнень, скільки буде вважати за потрібне. Далі він наголошує, що при знайомстві за допомогою методики „Розповідаємо про себе” більшу увагу необхідно зосередити на приватному житті, при такому підході є шанс виявити важливу й більш вагомую інформацію, яка сприятиме зав'язуванню ниток симпатії, зацікавленості, бажанню допомогти тощо. А спосіб відрекомендувати дитину за допомогою методики „Портрет за фотографією” дає змогу відійти від

очевидних фактів та стереотипів мислення, сприяє виявленню позицій і орієнтацій, котрі за інших обставин залишилися б невідомими. У процесі заняття серед багатьох фотографій (малюнків, картинок) кожен учасник вибирає кілька таких, які здаються йому особливо цікавими чи близькими, і пояснює причини свого вибору. У свою чергу, методика „Сім бажань” виконується шляхом уявлення, що кожний стоїть перед чарівником і має право висловити сім бажань, які будуть виконані. Це можуть бути бажання для себе, для близьких, суспільства тощо. У відповідях будуть виразно простежуватись системи цінностей членів групи, і за відповідями можна також оцінити силу уяви окремих осіб [8, с. 30–33].

У контексті останнього О. Корольова наводить такі приклади спеціальних прийомів для кращого знайомства, які можна назвати іграми чи ритуалами, що допомагають створити гарну атмосферу в колективі. „Азбука імен”. Потрібно запросити дітей у коло й запропонувати стати за алфавітним порядком – за першими буквами їх імен. Гру „Потисніть один одному руки” можна запропонувати після проведення „Азбуки імен”: учасники виходитимуть в коло й потиснуть один одному руки, якщо вони будуть вважати, що названі ведучим характеристики будуть мати до них відношення. Ведучий починатиме кожную фразу зі слів: „У коло виходять ті, хто: грає на будь-якому інструменті; народився в іншому місті; вміє співати (танцювати, грати у футбол, ковзатись на ковзанах, плавати); бував коли-небудь у Санкт-Петербурзі, Москві, Мінську, Одесі; любить смажені пироги (солоні огірки, квашені яблука); має брата, (сестру, собаку, кішку, хом’яка, папугу); вважає себе „совою”, („жайворонком”); любить математику (біологію, фізкультуру)” тощо. Гра „Дражнилка”, вважає О. Корольова, сприяє закріпленню знайомства. Усі учасники залишаються в колі. Кожний по черзі повинен назвати своє ім’я й продемонструвати улюблений рух, а інші його „передражнюють”, гучно вигукуючи назване ім’я й повторюючи жест. Гру можна ускладнити за умови, що в ній грає не більше 15 осіб: тоді по черзі один з учасників називатиме ім’я та демонструватиме улюблений рух, а наступний буде повторювати й додавати своє ім’я і рух. І так

далі. Найважче буде останньому, тому що йому буде потрібно назвати всі імена й продемонструвати всі показані рухи, але, звичайно, йому будуть допомагати всі учасники гри. На думку О. Корольової, гра „Три рівні спільності” дозволить ще краще ознайомити дітей один з одним. Але процес знайомства ускладнений у великій групі, тому дії мають проходити в малих групах – по три особи. У процесі гри її учасникам пропонується всім розрахуватись на „перший-другий-третій” і сформувати “трійки”. Якщо залишається один гравець, він приєднується до найближчої до нього „трійки”. Якщо залишилось двоє, до них повинен приєднатись ведучий [10, с. 46–49].

Важливим моментом у роботі будь-якої групи є усвідомлення кожним учасником свого становища в груповому просторі. Якщо усвідомлення групою самої себе ускладнюється, тоді існують прийоми, які допоможуть учасникам „побачити” своє співтовариство й своє місце в групі. М. Битянова наводить приклади невеличких вправ, які сприяють згуртуванню групи, прояснюють групові позиції й відносини учасників, виявляють приховані конфлікти в групі. „Наша група, як...”. Ведучий має запропонувати учасникам представити групу у вигляді якогось предмета чи процесу й після цього визначити, роль якої деталі чи складової процесу виконував кожний з членів групи. Наприклад, можна представити групу у вигляді автомобіля чи пароплава. На першому етапі ведучий не повинен обмежувати бажання учасників імітувати ту чи іншу деталь. Наприклад, в автомобіля може бути п’ять коліс, три клаксони з різним звучанням і жодного керма чи двигуна; у пароплава – кілька труб, якорів, капітанських мостиків. Уявний образ бажано втілити в життя: запропонувати учасникам сісти або встати так, щоб отримати подобу того самого автомобіля чи пароплава. Після закінчення вправи можна перейти до обговорення отриманої подоби. Можна запропонувати цікавий варіант вправи: група представлятиме себе у вигляді фантастичної тварини. Процес її створення краще не контролювати, оскільки в цьому випадку можуть почати розгортатися лідерські процеси. Створена тварина може бути зображена на аркуші ватману в кольорі (кожний малює ту частину тіла, якою себе уявляє). Вправа цікава для

обговорення й викликає похвалу. Наступна гра, яку пропонує М. Битянова, „Я у просторі групи”. Ведучий розмістить у центрі кола (чи прикріпить до стіни) аркуш ватману. „Це простір нашої групи”, – пояснить він. Кожний учасник візьме кольорову крейду й на аркуші окреслить ділянку довільного розміру й довільної форми, яка для нього буде означати його місце в групі. Ділянки можуть перетинатись. Після виконання вправи потрібно обговорити почуття, викликані утвореною картиною. Далі М. Битянова пропонує гру „Груповий портрет”. Ведучий повідомить, що в приміщенні, у якому працює група, відкрилась унікальна фотостудія, де можна зробити портрет групи. Можливі два варіанти виконання цієї вправи. Перший варіант. Ведучий пропонуватиме учасникам створити груповий портрет, тобто розташуватись так, щоб усі учасники попали в „кадр” (простір „кадра” визначається умовно) і щоб їм у цьому просторі було комфортно. Учасники створять деяку композицію, після чого ведучий висловить прохання проаналізувати стан кожного: чи добре йому, чи затишно, чи не виникло бажання розташуватись ближче до когось чи відокремитись. Після проведення всіляких переміщень і трансформацій ведучий висловить прохання до учасників підготуватись до фотографування й „фотографує” групу. Другий варіант. Кожний з учасників групи по черзі стане фотографом: він утворить з гравців портретну групу за своїм баченням, нічого не пояснюючи. Учасники повинні підкоритися бажанню фотографа, своє незадоволення вони висловлюватимуть під час обговорення. Є сенс проводити цей варіант вправи під час роботи групи чи на її завершальному етапі, а для його виконання бажано мати реальний фотоапарат і фотокартки після закінчення гри роздавати учасникам [11, с. 39–41].

У свою чергу А. Горальський пропонує на цю тематику вправу „Зробимо це разом”. Членів групи можна запросити колективно виконати малюнок на довільну тему. Якщо намальоване „не тримається купи”, то й група є „некогерентною”. Повторюючи вправу через деякий проміжок часу, переконуються, що спільний малюнок стає чіткішим і ціліснішим. Більш цікавий варіант вправи полягає в тому, що на початку заняття кожному

учасникові пропонується на невеличкій картці намалювати простенький графічний мотив. Отримана сукупність анонімних мотивів у подальшому використовується групою для створення спільного малюнка в довільній послідовності, величині й кольорі. Після закінчення роботи проводиться обговорення малюнків, під час якого кожний з учасників намагається зрозуміти та пояснити свій вибір [8, с. 33].

О. Кравцова наводить приклади ігрових завдань для діагностики в школярів якостей лідера. Учасникам гри не пояснюється мета завдань, вправи даються як розминка чи щось подібне.

„Випробовування на лідера” (1 варіант). Для виконання завдання знадобляться невеличкі картки, на кожній з яких написано по одній літері української абетки. Учасники гри сідають півколом. Перед ними стоятиме стіл, на якому розкладені ретельно перемішані картки з літерами (порожнім боком доверху). Кожен з учасників повинен узяти певну кількість карток (залежно від кількості осіб у групі). Після того, як на столі не залишиться жодної картки, ведучий дасть команду „почали” і гравці мають якомога скоріше розкласти українську абетку за порядком від А до Я. Час виконання завдання повинен фіксуватися. Ведучий уважно слідкує за тим, як учні виконують завдання. У деяких випадках діти роблять це хаотично. Але, як правило, вирізняється одна чи дві особи, які починають керувати процесом розкладання абетки. Після виконання завдання ведучий підбиває підсумки: виправляє помилки, якщо вони були, називає час, за скільки хвилин було виконано завдання, дякує за роботу.

„Випробовування на лідера” (2 варіант). Для цієї вправи знадобиться вільний простір. Учні повинні швидко прийняти всією групою форму будь-якої цифри чи літери, яку назве ведучий. Завдання виконується 4–5 разів. Краще спочатку називати легші для виконання цифри чи літери („7”, „0”, для молодших учнів можна почати з „1”), поступово ускладнюючи завдання („5”, „Ю”, „3”). Уважне спостереження за процесом утворення фігури дає ведучому уявлення про те, хто може ефективно керувати діями групи, кому підкоряються діти. Як правило, знаходиться одна людина, яка показує всім, де яка частина цифри чи

літери буде стояти, і вносить корективи (як в усній формі, так і за допомогою перестановки місцями своїх товаришів) [12, с. 51–53].

С. Дьячкова пропонує ігрові методики на розвиток згуртованості, які допомагають дітям навчитись довіряти один одному, відчувати настрій іншої людини, краще ставитись до неї. „Прогулянка з компасом”. Дітей розподіляють на пари. У кожній парі одна особа – „турист”, а друга – „компас”. „Турист” закриває або йому зав’язують очі, а „компас” стає позаду нього й кладе йому руки на плечі. Завдання „туриста” – рухатись по приміщенню, завдання „компаса” – спрямовувати рухи „туриста”. Наступна гра – „Кораблі й скелі”. Одна частина гравців – „кораблі”, друга – „скелі”. „Скелі” сідають на підлозі, „кораблі” закривають очі й хаотично рухаються по кімнаті. При наближенні „корабля” „скеля” видає шиплячий звук, з яким “хвилі накочуються на камінь”. Мета „скель” – не допустити „корабельну аварію”. Потім учасники гри міняються ролями. Ще одна ігрова методика, запропонована С. Дьячковою, називається „Робот”. Гравці розбиваються на пари. Одна особа в парі – “робот”, інша – “оператор”. “Робот” може робити тільки те, що говорить йому “оператор”, очі в нього закриті. Разом пара повинна, наприклад, узяти якийсь предмет і перенести в інше місце. Потім учасники гри міняються ролями [13, с. 36–39].

За умови творчого підходу керівника гуртка до його комплектування з використанням різних форм роботи, у тому числі нетрадиційних, можна досягти позитивних результатів у роботі гуртка, що, у свою чергу, сприятиме соціалізації учнів.

Матеріали статті можуть бути використані керівниками гуртків, груп, об'єднань та ін. при формуванні гуртків (груп).

Література

1. Закон України “Про освіту”. Постанова ВР України № 100/96-ВР від 23.03.96 р. – 25 с.

2. **Постанова** від 3 листопада 1993 р. № 896 „Про державну національну програму Освіта (Україна ХХІ століття)”. – 26 с.
3. **Національна доктрина розвитку освіти**. Затверджена указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002. – 16 с.
4. **Концепція національного виховання**. 1994 р.
5. **Закон** України “Про позашкільну освіту” від 22 червня 2000 року (№ 1841/111). – ВВР, 2000. – 23 с.
6. **Пустовіт Г. П.** Позашкільна освіта і виховання в контексті трансформаційних процесів у суспільстві // Позашкільна освіта та виховання. – 2006. – №1. – С. 10.
7. **Андреева Г. М.** Социальная психология. – М : Аспект Пресс, 1999. – 375 с.
8. **Горальський А.** Правила тренінгу творчості : метод. посібник. – Л. : ВНТЛ, 1998. – 52 с.
9. **Техническое творчество учащихся** / под ред. Ю. С. Столярова. – М. : Просвещение, 1989. – 222 с.
10. **Королева А.** Начнем со знакомства // Газ. „Школьный психолог” изд. дома „Первое сентября”. – 2001. – №3. – С. 46–49.
11. **Битянова М.** Я и моя группа. Техники осознания // Газ. „Школьный психолог” изд. дома „Первое сентября”. – 2000. – №48. – С. 39–41.
12. **Кравцова Е.** Игровые пробы. Для диагностики лидерских способностей школьников // Газ. „Школьный психолог” изд. дома „Первое сентября”. – 2003. – №44. – С. 51–53.
13. **Дьячкова С.** Учимся сотрудничать. Игры на развитие групповой сплоченности // Газ. „Школьный психолог” изд. дома „Первое сентября”. – 2004. – №41. – С. 36–39.

Minkov D.O.

The organizing bases of the forming the circles (groups) in the out-of-school educational establishments.

The role of the out-of-school educational establishments in solving the problem of the personality socialization, preliminary terms of the successful studies in the circles, the criteria of casting of pupils for the creative work in the circles, special methods and ways of stimulation of the pupils' positive attention to the studies in the circle (group) are given in the article.

The key words: circles (groups), the out-of-school educational establishment, socialization of the personality, creative abilities.

Відомості про автора

Міньков Дмитро Олександрович – психолог Рівненського державного обласного центру науково-технічної творчості учнівської молоді.